

הלכות יסודי התורה פרק א

פסוק הפתיחה לספר המדע

”משך חסדך ליודעך וצדקתך לישרי לב” (תהלים ל”ו:א)

הלכות יסודי התורה

יש בכללן עשר מצוות, שש מצוות עשה וארבע מצוות לא תעשה, וזה הוא פרטן,

- א' - לידע שיש שם אלוה.
- ב' - שלא יעלה במחשבה שיש שם אלוה זולתי י"י.
- ג' - ליחדו.
- ד' - לאהבו.
- ה' - ליראה ממנו.
- ו' - לקדש שמו.
- ז' - שלא לחלל את שמו.
- ח' - שלא לאבד דברים שנקרא שמו עליהן.
- ט' - לשמוע מן הנביא המדבר בשמו.
- י' - שלא לנסותו.

וביאור כל המצוות האלו בפרקים אלו.

פרק א

מצוות מציאות האל וייחודו

האל האחד

מצוות מציאות האל

א = מצוי ראשון מחויב המציאות

א.

יסוד היסודות ועמוד החכמות, לידע

שיש שם מצוי ראשון -

והוא ממציא כל הנמצא,

וכל הנמצאים - מן שמים, וארץ, ומה ביניהם - לא נמצאו אלא

מאמיתת הימצאו:

ב.

ואם יעלה על הדעת שהוא אינו מצוי - אין דבר אחר יכול להימצאות.

ואם יעלה על הדעת שאין כל הנמצאים מלבדו מצויים - הוא לבדו יהיה מצוי, ולא יבטל הוא לביטולם,

שכל הנמצאים צריכין לו, והוא ברוך הוא אינו צריך להם, ולא לאחד מהם:

ג.

לפיכך אין אמיתתו כאמיתת אחד מהם.

הוא שנביא אומר "וי"י אלהים אמת" (ירמיהו י"ז) - הוא לבדו האמת, ואין לאחר אמת כאמיתו.

והוא שהתורה אומרת "אין עוד מלבדו" (דברים ד':ל"ה) - כלומר, אין שם "מצוי אמת" מלבדו כמותו:

מנהיג הגלגל מוכיח כח אינסופי שאינו גוף

ד.

המצוי הזה הוא אלוה העולם, אדון כל הארץ. והוא המנהיג הגלגל בכוח שאין לו קץ ותכלית, בכוח שאין לו הפסק. שהגלגל סובב תמיד, ואי אפשר שיסוב בלא מסבב, והוא ברוך הוא המסבב אותו בלא יד ולא גוף:

המצוה לדעת והעבירה לסבור אחרת

ה.

וידיעת דבר זה מצות עשה, שנאמר "אנכי י"י אלהיך" (שמות כ"ב'). וכל המעלה על דעתו שיש שם אלוה אחר חוץ מזה - עבר בלא תעשה, שנאמר "לא יהיה לך אלהים אחרים על פני" (שמות כ"ב'). וכפר בעיקר, שזה הוא העיקר הגדול שהכל תלוי בו:

מצוות אחדות האל

ב = אחד אמת

ו.

אלוה זה אחד הוא. אינו לא שנים, ולא יתר על שנים, אלא אחד שאין כייחודו אחד מן האחדים הנמצאים בעולם.

- לא אחד כמין, שהוא כולל אחדים הרבה.
- ולא אחד כגוף, שהוא נחלק למחלקות ולקצוות.

אלא ייחוד שאין ייחוד אחר כמותו בעולם:

הוכחה שאינו הרבה לפי שאינו גוף

ז.

אילו היו האלוהות הרבה - היו גופין וגוייות, מפני שאין הנמנין השוין במציאתן נפרדין זה מזה, אלא במאורעים שיארעו הגופות והגוייות. ואילו היה היוצר גוף וגוייה - היה לו קץ ותכלית, שאי אפשר להיות גוף שאין לו קץ. וכל שיש לו קץ ותכלית - יש לכוחו קץ וסוף:

ח.

ואלהינו ברוך שמו, הואיל וכוחו אין לו קץ ואינו פסק, שהרי הגלגל סובב תמיד - אין כוחו כוח גוף. והואיל ואינו גוף - לא יארעו מאורעות הגופות כדי שיהא נחלק ונפרד מאחר, לפיכך אי אפשר שיהיה אלא אחד.

מצוה

וידיעת דבר זה מצות עשה, שנאמר "י"י אלהינו י"י אחד" (דברים י"ד):

מן התורה שאין הקב"ה גוף

ג = כתוב בתורה שאינו גוף וישוב הכתובים

ט.

הרי מפורש בתורה ובנביא שאין הקב"ה גוף וגוייה, (א) שנאמר "כי י"י הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת" (דברים י"ד:ט), והגוף לא יהיה בשני מקומות.

- (ב) ונאמר "כי לא ראיתם כל תמונה" (דברים ד:ט"ו) .
- (ג) ונאמר "ואל מי תדמיוני ואשוה" (ישעיהו מ:כ"ה) , ואילו היה גוף היה דומה לשאר גופים:

י.

אם כן, מה הוא זה שנאמר בתורה

- (א) "ותחת רגליו" (שמות כ"ד:י') ,
- (ב) "כתובים באצבע אלהים" (שמות ל"א:י"ח) ,
- (ג) "יד י"י" (שמות ט"ג:י') ,
- (ד) ו"עיני י"י" (בראשית ו:ח; דברים י"א:י"ב) ,
- (ה) ו"אזני י"י" (במדבר י"א:א') ,
- (ו) וכיוצא בדברים הללו?

הכל לפי דעתן של בני אדם הוא, שאינן מכירין אלא הגופות, ודיברה תורה כלשון בני אדם.

והכל כינויים הם, כמו שנאמר "אם שנותי ברק חרבי" (דברים ל"ב:מ"א) , וכי חרב יש לו ובחרב הוא הורג? אלא משל, והכל משל:

ד = ביאור מראה הנביאים

יא.

ראיה לדבר זה, שנביא אחד אומר שראה הקב"ה "לבושיה כתלג חיור" (דניאל ז:ט') , ואחר ראהו "חמוץ בגדים מבצרה" (ישעיהו ס"ג:א') .

ומשה רבינו עצמו, ראהו על הים כגיבור עושה מלחמה, ובסיני כשליח ציבור עטוף.

לומר שאין לו דמות וצורה, אלא הכל במראה הנבואה ובמחזה.

ואמיתת הדבר אין דעתו של אדם יכולה להשיגו ולחקרו, וזה הוא שאמר
הכתוב "החקר אלוה תמצא אם עד תכלית שדי תמצא" (איוב י"א:ז') :

ביאור אופן ידיעת עצמותו

[זה קושיא לכאורה נגד מה שאמר שהנביאים אינם רואים עצמותו]

בקשת הראני נא את כבודך

י.ב.

מה הוא זה שביקש משה רבינו להשיג כשאמר "הראני נא את כבודך"

(שמות ל"ג:י"ח) ?

בקשת משה

ביקש לידע אמיתת הימצאו של הקדוש ברוך הוא, עד שיהיה ידוע בליבו,
כמו ידיעת אחד מן האנשים שראה "פניו" ונחקקה צורתו בקרבו, שנמצא
אותו האיש נפרד בדעתו משאר האנשים.

כך ביקש משה רבינו להיות מציאת הקדוש ברוך הוא נפרדת בליבו משאר
מציאת הנמצאים, עד שידע אמיתת הימצאו כמה שהיא.

תשובת הקב"ה בשלילה

והשיבו ברוך הוא שאין כוח בדעת האדם "החי", שהוא מחובר מגוף ונפש,
להשיג אמיתת דבר זה על בוריו:

י.ג.

תשובת הקב"ה בחיוב

והודיעו ברוך הוא מה שלא ידע אדם לפניו ולא ידע לאחריו,

עד שהשיג מאמיתת הימצאו דבר שנפרד הקדוש ברוך הוא בדעתו משאר
הנמצאים כמו שייפרד אחד מן האנשים שראה אחוריו והשיג כל גופו
ומלבושו בדעתו משאר האנשים.

ועל דבר זה רמז הכתוב ואמר "וראית את אחורי לפני לא יראו" (שמות ל"ג:כ"ג) :

ה = מאורעות הגוף וישוב הכתובים

ראיה מלשון חכמים יתר על לשון המקרא

שלילת מאורעות

י"ד.

וכיון שנתברר שאינו גוף וגוייה, יתבאר שלא יארעו ולא אחד ממאורעות הגוף,

(א) לא חיבור, ולא פירוד,

(ב) ולא מקום, ולא מידה,

(ג) ולא עלייה, ולא ירידה,

(ד) ולא ימין, ולא שמאל,

(ה) ולא פנים, ולא אחור,

(ו) ולא ישיבה, ולא עמידה.

(ז) ואינו מצוי בזמן, עד שיהיה לו ראשית ואחרית ומנין שנים.

(ח) ואינו משתנה, שאין לו דבר שיגרום לו שינוי:

שלילת השתנויות

טו.

ואין לו -

(א) לא מות, ולא חיים כחיי הגוף החי,

(ב) ולא סכלות, ולא חכמה כחכמת האיש החכם,

(ג) לא שינה, ולא הקצה,

(ד) ולא כעס, ולא שחוק,

(ה) ולא שמחה, ולא עצבות,

ו) לא שתיקה, ולא דיבור כדיבור אדם. כך אמרו חכמים, אין למעלה
לא ישיבה ולא עמידה, לא עורף ולא עיפוי:

ישוב האמור בתורה על ההשתנויות (רגשות)

טז.

והואיל והדבר כן הוא, כל הדברים הללו וכיוצא בהן שנאמרו בתורה ובדברי
נביאים - הכל משל ומליצה הם.

כמו שנאמר

א) "יושב בשמים ישחק" (תהלים ב:ד'),

ב) "כיעסוני בהבליהם" (דברים ל"ב:א),

ג) "כאשר שש י"י" (דברים כ"ח:ט"ג),

ד) וכיוצא בהן.

על הכל אמרו חכמים, () דיברה תורה כלשון בני אדם.

וכן הוא אומר "האותי הם מכעיסים" (ירמיהו ז':י"ט):

יז.

הרי הוא אומר "אני י"י לא שנית" (מלאכי ג':), ואילו היה פעמים כועס
ופעמים שמח היה משתנה.

וכל הדברים האלו אינם מצויים אלא לגופים האפלים השפלים, שוכני בתי
חומר אשר בעפר יסודם (איוב ד, יט), אבל הוא ברוך הוא יתעלה ויתרומם על
כל זה: